

برنامه درسی

الگوی پیشنهادی اجرایی

برنامه درسی ملی در استان‌ها، مناطق و مدارس کشور

سید امیررون

کلیدواژه‌ها: تحول بنیادین، برنامه درسی ملی، همسوسازی، کمیته، شورای هماهنگی.

مقدمه

با اتکال بر پروردگار متعال، اکنون که عزم جمعی مسئولان وزارت آموزش و پرورش برای حرکت از وضعیت موجود به سمت مطلوب بر اجرای برنامه درسی ملی (پس از تصویب در مراجع ذیصلاح) در راستای تحول بنیادین است و این طرح، تغییر در ابعاد وسیع در نظام آموزش و پرورش را شامل می‌شود، لذا ضرورت دارد متناسب با سطح تغییرات، شرایط اجرایی لازم برای تحقق اهداف آن فراهم شود. با این دیدگاه برنامه اجرایی سیاست یاد شده در گام نخست مستلزم رعایت اصول و پیش‌بینی تدابیر و فعالیت‌هایی به شرح زیر است:

اصول حاکم بر اجرا

- بستر اصلی تحقق برنامه درسی ملی، «مدرسه زندگی» است، که در واقع در آموزش و پرورش «کانون اصلی تربیت» تلقی می‌شود.
- اجرای این برنامه، به منزله یکی از خرده نظام‌های طرح تحول بنیادین در آموزش و پرورش، امری پویا، به هم پیوسته و غیرخطی است و سطح پیچیدگی اجرای آن رابطه مستقیمی با ماهیت و گستردگی تغییرات دارد و به درک مشترک (شامل باورهای فردی و اجتماعی)، عزم ملی و مشارکت مؤثر مسئولان و مجریان در سطوح مختلف ستادی، صف و به استفاده از سبک‌های مختلف هدایت، رهبری، حمایت و پشتیبانی در فرایند اجرای برنامه نیازمند است.
- برای دستیابی به استانداردهای سطح بالا در تغییر، باید راهکارها و فرصت‌های متنوعی در داخل و خارج از ساعات اداری به منظور کمک به مجریان جهت ارتقای سطح عملکرد مدارس در اجرای برنامه درسی ملی تدارک دیده شود و از طریق ارزیابی عملکرد و تدارک فرصت‌هایی برای بحث و گفت‌وگو باید مجریان را نسبت به رعایت و ارتقای استانداردها پاسخ‌گو نگه داشت.
- لازم است فرایند اجرا از سوی یک مرجع رسمی مستمراً مورد نظارت و ارزیابی قرار گیرد و بازخوردهای به موقع برای تصمیم‌گیری و اقدامات مناسب در سطوح مختلف ارائه گردد. توجه به استراتژی‌ها، فرایندها و ابزارهای نظارت و ارزش‌یابی برای تغییرات صورت گرفته و نیز موقعیت‌های خاص ضروری است.
- لازم است از مدارس، مناطق و استان‌هایی که بیشترین پیشرفت را از خود نشان داده‌اند، حمایت‌های جدی صورت گیرد و بازخوردهای سازنده‌ای به آنان ارائه شود. هم‌چنین برای حمایت از مناطق محروم برنامه ویژه‌ای تهیه گردد و حمایت‌های لازم برای دستیابی آنان به سطح استانداردهای ملی ارائه شود.
- با به کارگیری ناظران و مشاوران علمی، فرهنگی و آموزشی (تمام وقت) باید تجربیات علمی، فرهنگی و آموزشی برای حمایت و پشتیبانی علمی از مجریان، از سطح ستاد تا کلاس درس، تدارک دیده شود.

راهبردها، تشکیلات و وظایف اجرایی

ایجاد و راه‌اندازی تشکیلات هماهنگی، پشتیبانی و کمیته‌ها و کار گروه‌های علمی، اجرایی در سطح ستاد، استان‌ها و مناطق کشور:

تشکیل شورای هماهنگی و پشتیبانی تحول بنیادین در سطح وزارت آموزش و پرورش؛

نظر به گستردگی فعالیت‌ها برای همسوسازی و تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش و ضرورت انتخاب شیوه‌های اجرایی و رفع مشکلات و تنگناهای احتمالی بر سر راه پیاده کردن نظام مطلوب، لازم است معاونت‌ها و سازمان‌های مختلف وزارت متبوع یک شورای سیاست‌گذاری، پشتیبانی، تصمیم‌گیری و هماهنگی در سطح وزارت تشکیل دهند.

این شورا با ریاست قائم مقام تام‌الاختیار وزیر، عضویت معاونین آموزشی متوسطه و ابتدایی، پرورشی و تربیت‌بدنی، توسعه و پشتیبانی، رئیس مرکز آموزش نیروی انسانی، دبیرکل شورای عالی آموزش و پرورش، مسئول مرکز سنجش ملی و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی تشکیل می‌شود. این شورا باید از پشتوانه قانونی محکم درونی برخوردار باشد، به ترتیبی که اجرای برنامه‌های نظام مطلوب بر اثر تغییر مسئولان و مجریان دستخوش سلیقه‌ها و نظرات افراد واقع نشود.

تشکیل ستاد علمی و اجرایی برنامه درسی ملی در سطح سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

این ستاد به شکلی سازماندهی می‌شود که در سطح ملی و با مسئولیت قائم‌مقام تام‌الاختیار وزیر در ایجاد کمیته‌ها و کار گروه‌های مشابه در سطح استان و منطقه اختیارات کافی باشد. به گونه‌ای که بتواند بر کلیه فعالیت‌های مطالعاتی، تحقیقاتی، طراحی، برنامه‌ریزی، تولید و اجرای برنامه درسی ملی اشراف داشته باشد و از مرحله نخست همسوسازی تا تحول بنیادین را مدیریت، هدایت و هماهنگی نماید. با توجه به مأموریت، ظرفیت‌ها

و توانایی‌های موجود در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، شایسته است این ستاد در سازمان پژوهش تشکیل گردد.

ستاد علمی و اجرایی برنامه درسی ملی از بخش‌های زیر تشکیل می‌گردد:

شورای هماهنگی اجرایی و علمی برنامه درسی ملی این شورا با رسالت سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هدایت، رهبری و نظارت کلی بر فرایند همسوسازی برنامه درسی ملی راه‌اندازی می‌گردد.

دبیرخانه ستاد علمی و اجرایی برنامه درسی ملی: این دبیرخانه به منظور ایجاد هماهنگی‌های لازم جهت تحقق یافتن وظایف شورای هماهنگی اجرایی و علمی کمیته‌ها و کار گروه‌های ذی‌ربط تشکیل می‌شود.

نظر به گستردگی فعالیت‌ها برای همسوسازی و تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش و ضرورت انتخاب شیوه‌های اجرایی و رفع مشکلات و تنگناهای احتمالی بر سر راه پیاده‌کردن نظام مطلوب، لازم است معاونت‌ها و سازمان‌های مختلف وزارت متبوع یک شورای سیاست‌گذاری، پشتیبانی، تصمیم‌گیری و هماهنگی در سطح وزارت تشکیل دهند

کمیته پژوهش و برنامه‌ریزی درسی: با رسالت انجام مطالعات، پژوهش‌ها، طراحی، تدوین و هدایت در برنامه‌ریزی درسی با همکاری دفاتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی عمومی، نظری و فنی و حرفه‌ای و کاردانش.

کمیته تولید مواد و رسانه‌های درسی و تربیتی: به منظور ساماندهی و به کارگیری ظرفیت‌های علمی و آموزشی کشور در جهت توسعه و واگذاری تولید مواد و رسانه‌ها یا اقدام در تولید به شیوه متمرکز.

کمیته پشتیبانی و آموزش نیروی انسانی و اشاعه برنامه درسی ملی: به منظور ارائه پشتیبانی‌های عمومی و اختصاصی جهت اجرای فعالیت‌های طرح همسوسازی برنامه درسی ملی و همین‌طور آموزش مجریان طرح یاد شده.

کمیته پایش برنامه درسی ملی: این کمیته با نظارت و ارزش‌یابی خود از اجرای برنامه درسی ملی با رویکرد جامع و سیستمی، تا اطلاعات و نتایج معتبر حاصل از اجرای برنامه درسی ملی را مستمراً در سه سطح محصول، برون‌داد و پیامد در درون (وزارتخانه، استان‌ها، مناطق و مدارس) و برون آموزش و پرورش (سطح ملی و بین‌المللی) در اختیار مجریان و مخاطبان قرار می‌دهد.

تشکیل کمیته‌ها و کار گروه‌های علمی و اجرایی برنامه درسی ملی در سطح استان‌ها و مناطق

تدوین و ابلاغ شرح وظایف شورا، ستاد و کمیته‌ها و کار گروه‌های علمی و اجرایی سطوح مختلف آموزش و پرورش

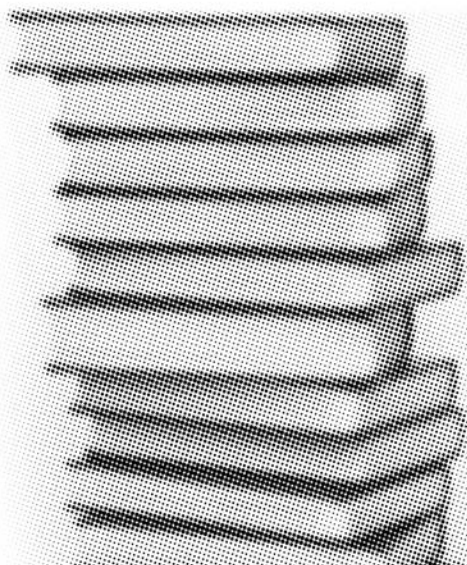
از آن‌جا که اجرای برنامه درسی ملی یک‌باره رخ نمی‌دهد، لذا راهبردهای اجرایی در سه مرحله آماده‌سازی، کاربست و نهادینه‌شدن در درون آموزش و پرورش و براساس شرح هر یک از مسئولیت‌های یاد شده مشخص می‌گردد. نظر به این که عمده مخاطبان این مجله همکاران فرهنگی استان‌ها، مناطق و مدارس کشورند، در ادامه این مقاله، به تفکیک مخاطبان مزبور، جدول شرح وظایف هر یک ارائه می‌گردد.

آماده‌سازی: این مرحله ناظر به اشاعه اطلاعات در مورد تغییرات برنامه درسی ملی است. کسب اطلاعات، ارتقای آگاهی‌ها (درخصوص جهت‌گیری‌های برنامه درسی ملی) و انتظارات برنامه از مجریان تلاش‌های اولیه این مرحله است.

کاربست: این مرحله ناظر به تصمیم‌گیری مجریان برای همراهی با برنامه درسی ملی، حمایت از برنامه‌های درسی جدید برخاسته از آن، توانایی مجریان برای ایفای نقش مؤثر و چالش‌های اداری و پشتیبانی مربوط به اجرای برنامه درسی ملی است.

نهادینه‌شدن: این مرحله معطوف به ارائه ایده‌هایی درباره جان‌ساز و تثبیت وضعیت مطلوب است. همچنین امکان تلفیق تجربیات برای نهادینه‌کردن تغییرات و بهبود پیامدهای برنامه درسی ملی در این مرحله مورد توجه قرار می‌گیرد. باید توجه داشت که فرایند تغییر، یک فرایند کاملاً خطی نیست، بلکه مراحل ذکر شده با هم هم‌پوشی دارند.

پی‌نوشت
۱. منظور از ناظران و مشاوران، افرادی هستند که دانش تخصصی و مهارت‌های حرفه‌ای لازم برای بررسی، هدایت و پشتیبانی علمی، فرهنگی و آموزشی، درک شرایط اجرا توسط مجریان در سطح ستاد تا کلاس درس، ارزیابی روند پیشرفت تغییرات، انعکاس نتایج به سطوح بالاتر و مداخلات مورد نیاز را دارا باشند. در فرایند تغییر اعضای این گروه باید امکان برگزاری نشست‌های هفتگی و ماهانه جهت تبادل تجربیات و نیز نشست‌هایی با سطوح مختلف تصمیم‌گیری فراهم گردد.

جدول شرح وظایف حوزه‌های مسئولیتی

ردیف	حوزه مسئولیت	آماده‌سازی	کاربست	نهادینه‌شدن
۱	استان‌ها/ مناطق آموزشی	<p>- برگزاری جلسات و نشست‌های کارشناسی، به منظور بررسی ابعاد مسئله و تأثیراتی که برنامه درسی ملی بر عملکرد منطقه، مدرسه و تغییر نقش‌ها خواهد داشت؛</p> <p>- اطلاع‌رسانی از طریق رسانه‌های محلی؛</p> <p>- تبیین نقش هر یک از عوامل درگیر در سطح منطقه با توجه به انتظارات برنامه درسی ملی؛</p> <p>- آسیب‌شناسی اجرای برنامه‌های درسی و تحلیل آن به منظور اتخاذ راهکارهایی برای اجرای برنامه درسی ملی با مشارکت مجریان برنامه درسی ملی و کارشناسان، معلمان، مدیران در سطح منطقه؛</p> <p>- ایجاد فرصت‌هایی به منظور کسب تجربیات شخصی در زمینه اجرای برنامه درسی ملی با توجه به تغییر نقش‌ها و اتخاذ راهکارها و نوع حمایت‌ها و پشتیبانی‌های موردنیاز؛</p>	<p>- تدوین دستورالعمل‌ها، آیین‌نامه‌ها، شرح وظایف و ابلاغ آن‌ها به واحدهای تحت پوشش، به منظور اجرای مصوبات در سطح ملی؛</p> <p>- بررسی وضعیت حرفه‌ای نیروی انسانی در سطح منطقه و نیازسنجی از گروه‌های مختلف برای تدوین برنامه؛</p> <p>- نظارت بر فرایند اجرا و آسیب‌ها در سطح منطقه، مدرسه و کلاس درس به منظور ارائه؛</p> <p>- حمایت‌ها و پشتیبانی‌های لازم از مجریان؛</p> <p>- شناسایی نیازها و انعکاس به موقع آن به سطوح بالاتر برای اتخاذ تصمیمات مقتضی؛</p> <p>- تعیین سطح عملکرد واحدهای تحت پوشش با توجه به انتظارات برنامه درسی ملی و برنامه‌ریزی برای حمایت و مداخله به موقع و متناسب؛</p> <p>- برگزاری نشست‌های دوره‌ای به منظور بررسی نتایج اجرای برنامه درسی در سطح منطقه و اتخاذ راهکارهایی برای حمایت و پشتیبانی از مدیران و معلمان؛</p>	<p>- بررسی و ارزیابی اقدامات انجام شده در فرایند اجرا و تصمیم‌گیری درخصوص نوع مداخلات در سطح مدرسه و کلاس‌های درس؛</p> <p>- برگزاری نشست‌های دوره‌ای با هدف تبادل تجربیات و ارتقای سطح عملکرد منطقه؛</p> <p>- انعکاس نتایج حاصل از اجرای برنامه در سطح جامعه محلی و ترغیب ذی‌نفعان به مشارکت؛</p> <p>- به مشارکت گذاشتن تجربیات در سطح منطقه، یا مناطق هم‌جوار و استان برای بهره‌گیری از تجربیات دیگران و اصلاح راهکارها برای دستیابی به سطح عملکرد بالاتر؛</p> <p>- بررسی نتایج حاصل از اجرای برنامه درسی ملی در سطح منطقه با مشارکت جامعه محلی؛</p> <p>- بهبود روش‌های مدیریت و بهسازی نیروی انسانی و شکل‌گیری ظرفیت‌های جدید در سطح منطقه؛</p> <p>- ارزیابی نتایج عملکرد منطقه و مقایسه آن با شاخص‌های استانی، ملی و بین‌المللی به‌منظور یافتن راهکارهای جدید برای ارتقای سطح عملکرد منطقه؛</p>
۲	مدیریت مدارس	<p>- برگزاری جلسات و نشست‌هایی، به منظور تبیین مسئله و تأثیراتی که برنامه درسی ملی بر عملکرد مدرسه و تغییر نقش معلمان خواهد داشت؛</p> <p>- تبادل نظر با کارکنان و اتخاذ تصمیماتی که به افزایش آگاهی عمومی منجر خواهد شد؛</p> <p>- بررسی وضعیت حرفه‌ای کارکنان و شناسایی تفاوت موجود میان وضع موجود و وضع مطلوب کارکنان با مشارکت افراد ذی‌نفع به منظور اتخاذ راهکارهای مناسب؛</p> <p>- توجیه و تبیین شرح وظایف کلیه کارکنان، با توجه به جهت‌گیری با توجه به جهت‌گیری‌های برنامه درسی ملی؛</p> <p>- برگزاری نشست‌های علمی با مشارکت جامعه محلی، به منظور تبیین آسیب‌های موجود در نظام برنامه‌ریزی درسی و اهمیت نقش معلمان، اولیا، دانش‌آموزان در اجرای برنامه؛</p> <p>- ایجاد فرصت‌هایی به منظور کسب تجربیات شخصی در زمینه اجرای برنامه درسی ملی، با توجه به جهت‌گیری کلی برنامه در هر یک از حوزه‌های یادگیری؛</p> <p>- برنامه‌ریزی برای ارتقای ظرفیت‌های حرفه‌ای کارکنان.</p>	<p>- بررسی فرایند اجرای برنامه درسی، به منظور شناسایی مشکلات قابل پیش‌بینی و اتخاذ راهکارهای مناسب برای حل مشکلات؛</p> <p>- حمایت و پشتیبانی از معلمان و رفع به‌موقع مشکلات آنان با مشارکت ناظران آموزشی؛</p> <p>- برگزاری نشست‌های دوره‌ای با معلمان (به‌صورت انفرادی یا گروهی) براساس مشاهدات کلاسی و گزارش‌های ناظران آموزشی، به منظور بهبود عملکرد مدرسه؛</p> <p>- برگزاری جلسات با اولیا برای افزایش مشارکت آنان در اجرای برنامه درسی.</p>	<p>- ارزیابی نتایج یادگیری دانش‌آموزان و اتخاذ تصمیماتی برای ارتقای کیفیت آموزشی و تربیتی؛</p> <p>- برگزاری نشست‌هایی با هدف تبادل تجربیات با مدارس هم‌جوار/ سطح استان برای ارتقای سطح عملکرد مدرسه؛</p> <p>- تبادل تجربیات در سطح ملی و بین‌المللی، به‌منظور افزایش اثربخشی مدرسه؛</p> <p>- بررسی یافته‌های علمی در زمینه روش‌های مدیریت/ آموزش، به منظور خلق فرصت‌های جدید آموزشی؛</p> <p>- ارزیابی نتایج عملکرد مدرسه و مقایسه آن با شاخص‌ها در سطح منطقه، استان، سطح ملی و بین‌المللی، به‌منظور یافتن راهکارهایی برای افزایش اثربخشی.</p>